

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wprowadzenie

Author: : Ewa Syrek

Citation style: Syrek Ewa. (2010). Wprowadzenie. W: E. Syrek (red.), "Czas społeczny akademickiego uczestnictwa w rozwoju i doskonaleniu civil society : księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu w 65. rocznicę urodzin" (S. 5-12). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

Przypadł mi w udziale zaszczyt przygotowania księgi jubileuszowej dedykowanej Profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu, od 1981 roku kierownikowi Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego, z okazji 65. rocznicy Jego urodzin oraz 42-lecia pracy zawodowej. Od 1977 roku współpracuję z Profesorem, będąc świadkiem wielu znaczących, nie tylko naukowych, wydarzeń związanych z Jego Osobą w zmieniającym się czasie społecznym. O niektórych z nich pozwolę sobie tu wspomnieć.

Rozpoczynając od zainteresowań naukowych Profesora Andrzeja Radziewicza-Winnickiego, pragnę podkreślić, że były i pozostają ściśle związane z pedagogiką społeczną i wybranymi elementami socjologii wychowania (edukacji)¹, o czym przekonuje zamieszczona w niniejszym zbiorze bibliografia prac Jubilata.

Do czasu uzyskania tytułu profesora nadzwyczajnego Jego zainteresowania naukowo-badawcze dotyczyły różnych aspektów przystosowania absolwentów zasadniczych szkół zawodowych do pracy zawodowej w uspołecznionym przemyśle ze szczególnym uwzględnieniem procesów adaptacji oraz identyfikacji w grupie pracowniczej. Przemysłowy zakład pracy analizowany był jako specyficzne środowisko wychowawcze. Kontynuując liczne badania empiryczne w pozaszkolnych środowiskach wychowawczych, wyrażał swoje przekonanie o znaczeniu prowadzenia środowiskowych badań pedagogicznych dla rozwoju teorii i praktyki wychowania. Innym nurtem zainteresowań Profesora była analiza funkcji pedagoga zatrudnionego w przemysłowym zakładzie pracy i w spółdzielczości, związana z usytuowaniem

¹ Zob. Andrzej Radziewicz-Winnicki. *Twórczość naukowa, bibliografia prac, działalność badawcza, praca dydaktyczna w latach 1970—2005*. Oprac. E. Syrek, A. Roter. Katowice, Wydawnictwo „Śląsk”, 2005.

pedagoga w formalnej strukturze zakładu pracy. W latach 80. XX wieku Jego aktywność badawcza skierowana była na wybrane lokalne środowiska wychowawcze ówczesnego województwa katowickiego: na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim, oraz na wybrane problemy planowania oświaty w warunkach scentralizowanej wówczas gospodarki. Nakreślając wizję planowania społecznego w aspekcie zmian strukturalnych i innowacji społecznej w społeczności lokalnej, Profesor wzbudził znaczące zainteresowanie problematyką przede wszystkim poza granicami kraju. W tym okresie blisko 20 artykułów Profesora ukazało się w zagranicznych periodykach naukowych w języku angielskim. Warto dodać, że w Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych znajduje się 12 pozycji autorskich i zbiorowych prac Profesora.

Począwszy od lat 90. ubiegłego stulecia Profesor Andrzej Radziewicz-Winnicki skierował swoje zainteresowania naukowe na wybrane społeczno-edukacyjne problemy w okresie intensywnie przebiegającej zmiany społecznej, opisując ów obszar badawczy określeniami: „niepokojąca rodzima współczesność” lub „edukacja a życie codzienne”. Dostrzegając w środowiskach lokalnych współczesnej Polski osoby doświadczające poczucia zagubienia w świecie nowych reguł, wartości i wzorów postępowania, Badacz oczekiwał, że kompensacyjne, nowatorsko organizowane formy pomocy i samopomocy pozwolą stworzyć takie typy idealne społeczeństwa obywatelskiego (*civil society*), które stanowić będą dla jednostki społeczeństwo w pełni przyjazne². Imponujący dorobek naukowy przekonuje, że w okresie swojej wieloletniej działalności naukowo-badawczej Profesor wypracował ważne syntezы teoretyczne o interdyscyplinarnym wymiarze, zawierające istotne implikacje teoretyczno-poznawcze i praktyczno-społeczne dalszego rozwoju nauk o wychowaniu.

Analizując dorobek naukowy Profesora Andrzeja Radziewicza-Winnickiego w zmieniającym się czasie społecznym, pozostajemy w przekonaniu o otwartości i wnikliwości poznawczo-badawczej Profesora oraz niezwyklej umiejętności dostrzegania najważniejszych problemów społeczno-wychowawczych właściwych dla zmienności czasu społecznego, w którym Profesor wypełniał swoją rolę uczonego.

Problem czasu jest zagadnieniem podejmowanym od zarania dziejów zwłaszcza przez filozofów, stopniowo wprowadzanym także w innych dyscyplinach naukowych, by stać się współcześnie ważnym przedmiotem badań nauk humanistycznych i przyrodniczych z tendencją do podejmowania prób utworzenia interdyscyplinarnej płaszczyzny badania czasu. Tenden-

² Kwestie te kontynuuje i rozwija Profesor Andrzej Radziewicz-Winnicki w książce: *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*. Warszawa, WAiP, 2008 (zob. rozdz. 13: *Przewodnie idee postępu społecznego w społeczeństwie obywatelskim, partycypacja społeczna a rola i znaczenie kapitału społecznego*).

cje te znajdują wyraz w działalności i publikacjach International Society for the Study of Time oraz w próbach stworzenia chronozofii — nowej integralnej nauki o czasie. Socjologiczna refleksja nad czasem zapoczątkowana została w latach 70. XX wieku, aktualnie można mówić o kształtowaniu się socjologii czasu jako wyodrębnionej dziedziny badań z instytucjonalnym zapleczem utworzonego w 1984 roku Association for the Social Studies of Time. Do kształtowania się współcześnie wyspecjalizowanej dziedziny badań — socjologii czasu — przyczynili się m.in. Eviatar Zerubavel, Helga Nowotny, Barbara Adam, Michael Young, Norbert Elias, Pierre Bourdieu, Anthony Giddens, Zygmunt Bauman, Niklas Luhmann. Zagadnienie czasu społecznego wiąże się z relatywistycznym ujęciem czasu i przyjmuje się, że czas nie jest bytem samoistnym, lecz wiąże się z zespołem relacji między zdarzeniami społecznymi, z ruchem i zmianą, a szczególnie istotne są relacje trwania, przemijania, następstwa, równoczesności³. Czas społeczny „oddaje sposoby, za pomocą których społeczeństwa konceptualizują i wyrażają problem trwania i przemijania, postrzegają i wartościują zmianę, porządkują życie społeczne według relacji następstwa i równoczesności”⁴. Jednym z wymogów życia zbiorowego jest organizacja czasu, jest on bowiem nieuchronnym składnikiem wszelkiego doświadczenia indywidualnego i zbiorowego, a różnorodność kulturowa i wielość czasów społecznych nadaje mu znaczenia powszechności i uniwersalności. Czas społeczny jest atrybutem społecznego funkcjonowania ludzi i niezbywalnym elementem życia społecznego, środkiem budowania więzi społecznych, kształtowania się poczucia identyfikacji grupowej i integracji jednostek ze zbiorowością społeczną⁵. Profesor Andrzej Radziewicz-Winnicki nawiązuje do pojęcia czasu społecznego, podkreślając, że: „[...] sygnalizowane pojęcie, przynajmniej już w reprezentowanej przeze mnie dziedzinie, raczej *wyszło z mody* — lub mówiąc bardziej ogólnie — nie jest ono obecnie szczególnie popularne. Staje się — przynajmniej dla mnie — niezwykle pomocne, kiedy nawiązuję do podmiotowości członków zespołu [...]. Podstawową osobliwość czasu społecznego stanowi fakt, że jest on jednocześnie przyporządkowany dwóm różnym układom: kulturze i systemowi społecznemu. Koncepcja czasu społecznego kształtowała się w opozycji do ilościowego czasu astronomicznego (zegarowego) jako specyficznego zespołu relacji między zdarzeniami. Jest on bezpośrednio ściśle związany ze zjawiskiem ruchu i zmiany, kiedy szczególnie istotne są relacje trwania, przemijania, następstwa bądź równoczesności. Ogarnia owo pojęcie sposób, a więc tryb, za pomocą którego społeczeństwo porządkuje własne reguły życia według okreś-

³ E. Tarkowska: *Czas społeczny*. W: *Encyklopedia socjologii*. Warszawa, Oficyna Naukowa, 1998, s. 107—109.

⁴ Ibidem, s. 109.

⁵ Ibidem, s. 110—111.

lonych relacji, następstwa i równoczesności. Czas społeczny ma charakter jakościowy. Jest nieciągły, niejednorodny, zawiera daty krytyczne, okresy wypełnione wydarzeniami unikalnymi. Nie zawiera on jednolitego odgórnie ustalonego systemu miar. Jest znaczącym czynnikiem oddziaływania na życie społeczne i procesy socjalizacyjno-wychowawcze, w których uwikłane pozostają jednostki, grupy społeczne danej generacji. W określonym czasie społecznym wyraża się pewien profil kulturowy i odsłaniają wzory aprobowanych i dezaprobowanych norm i wartości. To one właśnie tworzą określony imperatyw, stanowiący przesłanie ku wyzwoleniu się aktywności bądź bierności, indywidualizmu czy też preferowania postaw prospołecznych, tradycjonalizmu albo nowoczesności”⁶.

W *Pedagogice społecznej w obliczu realiów codzienności* (2008), jednym z najbardziej znaczących współczesnych dzieł pedagogicznych, Profesor Andrzej Radziewicz-Winnicki nawiązuje do socjologicznej kategorii czasu społecznego — z jednej strony przez wnikliwą analizę problemów przeobrażeń społecznych związanych ze zmianą społeczną, a z drugiej przez analizę rozwoju pedagogiki społecznej w kontekście poszerzania obszarów zainteresowań poznawczo-badawczych związanych z przeobrażeniami społeczno-ekonomicznymi i cywilizacyjnymi dokonującymi się od czasów klasycznej koncepcji pedagogiki społecznej Heleny Radlińskiej. We *Wprowadzeniu* Profesor pisze m.in.: „Pracę [...] napisałem z myślą o psychospołecznym wymiarze przebiegającej w Polsce i innych krajach trudnej adaptacji do nowych warunków współczesnego społeczeństwa postindustrialnego. Sam tytuł podręcznika jest próbą znalezienia uproszczenia, wyrazem tęsknoty za wspólnym mianownikiem, który symbolizowałby nasze czasy. Codziennosc to konstrukt teoretyczny, a w indywidualnej recepcji — jedyna i niepowtarzalna sfera naszych doznań” (s. 19). Profesor w swych tekstach przyjmuje określoną postawę wobec obszarów czasu — przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, mając świadomość, że sposoby ich waloryzacji są społecznie zmienne: „[...] zaistniała sytuacja wymaga stosowania w sferze teorii i praktyki adekwatnych do zmieniających się warunków programów przemian, a także podejmowania zdecydowanych działań natury profilaktycznej, kompensacyjnej i modernizacyjnej, m.in. przez pedagoga społecznego” (s. 20). Wychodząc poza obszar analiz teoretyczno-praktycznych i metodologicznych klasycznego ujęcia pedagogiki społecznej, Profesor wraz ze swoimi współpracownikami ukształtował śląską szkołę naukową pedagogiki społecznej.

⁶ A. Radziewicz-Winnicki: *Idea postępu w czasie społecznym Katedry Pedagogiki Ogólnej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w ośrodku akademickim w Cieszynie*. W: *Społeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej. Konteksty teoretyczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, J. Urban. Cieszyn—Warszawa—Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009; zob. także: *Pedagogika społeczna...*, s. 327 i 598.

Czas społeczny jest także czasem wspólnym dla zbiorowości przez wspólnie podzielane wyobrażenia, sposoby myślenia, symbolizowania zjawisk trwania i zmiany. W zbiorowościach pełni on funkcję regulacyjną, komunikacyjną i integracyjną, jest środkiem budowania więzi społecznych, kształtowania się poczucia grupowej identyfikacji i integracji⁷. W kontekście wymienionych cech czasu społecznego funkcjonuje kierowana przez Profesora od 30 lat Katedra Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. W czasie tych lat Profesor był nie tylko dla swoich współpracowników wzorem kreatywnego uczonego inspirującego do rozwoju naukowego, ale także opiekunem spolegliwym. Jak pisze T. Kotarbiński, „opiekun wtedy jest spolegliwy, kiedy można słusznie zaufać jego opiece, że nie zawiedzie, że zrobi wszystko, co do niego należy, że dotrzyma placu w niebezpieczeństwie i w ogóle będzie pewnym oparciem w trudnych okolicznościach. W pełni dbać o sprawy cudze może ten tylko, kto jest usposobiony życzliwie względem podopiecznych, nadaje się więc na opiekuna bodaj najbardziej człowiek dobry, o dobrym sercu, wrażliwy na cudze potrzeby i skłonny do pomagania”⁸. Z osób pozostających pod opieką naukową Profesora (promotorstwo prac doktorskich, współpraca, sugestie, konsultacje), nie tylko z grona współpracowników Katedry i Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego, kolejne awanse naukowe uzyskało: 15 osób na stopień doktora, 19 osób na stopień doktora habilitowanego, 30 osób otrzymało tytuł profesora (w tym 7 poza granicami kraju: w Austrii, Czechach, na Słowacji). W latach 1981—2010 Profesor sporządził ponad 100 recenzji prac doktorskich oraz 5 laudacji/recenzji z całokształtu dorobku naukowego, dydaktycznego w związku z wnioskami senatów uczelni wyższych o nadanie tytułów doktorów *honoris causa*.

Osoba Profesora wpisała się zatem w życiorysy naukowe bardzo wielu nauczycieli akademickich za sprawą Jego działalności opiniotwórczej i eksperckiej oceny oraz opinii wydawniczych przygotowanych dla wielu wydawnictw naukowych w kraju i za granicą. Nie sposób jednak wymienić całego obszaru wyjątkowego zaangażowania Profesora w zyskującą wysokie uznanie, poważanie i szacunek działalność naukową, dydaktyczną, organizacyjną, ekspercką i społeczną znaną w kraju i za granicą.

Lektura zamieszczonego w części I niniejszego zbioru opracowania *Działalność naukowo-badawcza i organizacyjna Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1980/81—2010/11 — wokół szkoły naukowej Profesora Andrzeja Radzewicza-Winnickiego* uwidacznia znaczący udział pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry w życiu naukowym i akademickim, krajowym i międzynarodowym, świadczący o obywatelstwie peda-

⁷ E. Tarkowska: *Czas społeczny...*, s. 111.

⁸ T. Kotarbiński: *Medytacje o życiu godziwym*. Warszawa, WP, 1967, s. 68—69.

gogów społecznych w przestrzeni nauk o wychowaniu. W czasie 30 lat działalności naukowo-badawczej Katedry opublikowano 106 prac autorskich, 67 prac zbiorowych i około 2000 artykułów.

Zaangażowanie Profesora w międzynarodowe projekty badawcze, udział w konsorcjach, instytucjach, organizacjach i stowarzyszeniach naukowych, komitetach redakcyjnych i naukowych czasopism w kraju i poza granicami, organizowanie konferencji naukowych stanowi z pewnością niedościgniony wzór umiejętności łączenia pracy naukowo-badawczej i edytorskiej z nieprzeciętną aktywnością na wielu społeczno-naukowych forach, przynoszącą powszechny splendor i wysokie uznanie. Za swoją działalność naukowo-badawczą, dydaktyczną i organizacyjną Profesor Andrzej Radziewicz-Winnicki został wyróżniony: Nagrodami Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Ministra Edukacji Narodowej, Nagrodami J.M. Rektora Uniwersytetu Śląskiego, Nagrodą Uniwersytetu Śląskiego „Pro Scientia et Arte”, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski za kształcenie kadr i wyróżniającą działalność naukową, oraz uhonorowany licznymi odznaczeniami, m.in. Złotym i Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Podczas swego pobytu w Stanach Zjednoczonych w związku z wygłaszaniem cyklu wykładów w kilku amerykańskich uczelniach otrzymał Profesor Złoty Medal Northern Illinois University of DeKalb. Został także uhonorowany Brązowym Medalem Uniwersytetu im. Karola w Pradze.

Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu składa się z siedmiu części. Część I obejmuje wykaz publikacji Jubilata oraz charakterystykę działalności naukowo-badawczej Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Część II (*Rola uczonego a postrzeganie problemów pedagogicznych w przestrzeni czasu społecznego*) zawiera 12 tekstów dotyczących m.in. podmiotowego wymiaru czasu społecznego, uniwersalizmu pedagogiki społecznej, pedagogiki społecznej w perspektywie zmiany społecznej, inspiracji i problemów związanych z modernizacją w pedagogice społecznej, czasu i postępu w działalności społecznej pedagogów. Autorzy artykułów często odnoszą się do dzieł Profesora, wskazując na istotny ich wkład w rozwój pedagogiki społecznej. Zagadnienia stanowiące przedmiot namysłu i refleksji 12 autorów tekstów zamieszczonych w części III (*Pedagogiczno-społeczne inspiracje poznawczo-badawcze w przestrzeni modernizacji edukacyjnej współczesnego czasu społecznego*) to: edukacyjna ciągłość i zmiana, konieczność refleksji wokół modernizacji edukacji, nowe nierówności społeczne w edukacji wyższej, wiedza i edukacja wobec gwałtownej zmiany, znaczenie szkoły i edukacji w debacie publicznej, społeczne, osobowe i pedagogiczne aspekty edukacji całościowej. W części IV (*Kulturowe i społeczno-wychowawcze konteksty doświadczania codzienności w refleksji nauk o wychowaniu*) zgrupowano

17 tekstów, których autorzy dzielą się refleksjami m.in. nad: życiem codziennym w percepcji i doświadczeniu młodzieży, wspólnotą domu rodzinnego w obliczu dokonujących się zmian społecznych, krzywdzeniem dzieci, percepcją rozvodu rodziców przez dorosłe dzieci, starością w perspektywie i kwalifikacji społecznej, prawno-osobowym i społeczno-moralnym wymiarem pracy ludzkiej. Artykuły poświęcone historii pedagogiki społecznej (np. o pedagogice „otwartych drzwi” Janusza Korczaka, koncepcja wychowania i pedagogiki społecznej w poglądach Ryszarda Wroczyńskiego) oraz takim obszarom badawczym, jak mierzenie w badaniach społecznych, obejmuje część V (*Z historii pedagogiki społecznej i innych obszarów badawczych*). Część VI (*O europejskiej rzeczywistości — refleksje przyjaciół Profesora Andrzeja Radziewicz-Winnickiego, reprezentantów zagranicznych ośrodków naukowych*) jest zbiorem artykułów przyjaciół Profesora z Wielkiej Brytanii, Finlandii, Słowacji, Niemiec, Austrii, z którymi łączy Jubilata wieloletnia współpraca naukowa i edytorska nawiązana podczas wielokrotnych wizyt w zagranicznych ośrodkach naukowych w charakterze *visiting professor*. Część VII (*Społeczna rola uczonego — Profesora Andrzeja Radziewicz-Winnickiego w wymiarze interpersonalnym*) ma szczególnie osobisty/ emocjonalny wymiar w wyniku wybranej przez Autorów niekonwencjonalnej formuły przygotowanych tekstów. Księgę zamykają *Życzenia* nadesłane z okazji Jubileuszu Profesora.

Pragnę złożyć wyrazy wielkiej wdzięczności wszystkim Autorom, którzy przyjęli moje zaproszenie do napisania tekstu do księgi jubileuszowej dedykowanej Profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu, uświetniając tym samym 65. urodziny Profesora i 42-lecie Jego pracy zawodowej, od 1976 roku ściśle związanej z Wydziałem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, a szczególnie z Katedrą Pedagogiki Społecznej. Jestem głęboko przekonana, że lektura Państwa tekstów dostarczy Jubilatowi wielu niezapomnianych wzruszeń, radości, intelektualnej refleksji nad czasem społecznym przeszłości, teraźniejszości i budować będzie optymistyczną wizję przyszłości w poczuciu nierozzerwalnych związków z europejskim światem uczonych.

Serdeczne podziękowania składam także adiunktom Katedry Pedagogiki Społecznej, Paniom: Ewie Bielskiej, Joannie Bulskiej, Alinie Dworak, Katarzynie Kowalczewskiej-Grabowskiej, Iwonie Malorny, Monice Noszyk-Bernasiewicz, Agacie Rzymełce-Fraćkiewicz, za działania organizacyjne oraz nieocenioną pomoc w technicznym przygotowaniu tekstów po wydawniczej korekcie redakcyjnej. Zaangażowanie wymienionych osób miało ogromne znaczenie dla terminowego opublikowania księgi. Dziękuję również Pani mgr Grażynie Borzuckiej, wieloletniej sekretarce w naszej Katedrze, za współpracę związaną z przygotowaniem materiałów niezbędnych do realizacji tego wyjątkowego opracowania dedykowanego naszemu Mistrzowi, Profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu.

*Wielce Szanowny Profesorze,
Drogi Andrzeju,*

pochylając się nad mijającym czasem społecznym, a jednocześnie patrząc w przyszłość, pragnę życzyć Ci, Drogi Jubilacie, zdrowia, szczęścia osobistego, realizacji celów i planów życiowych, dalszych sukcesów naukowych, nieprzemijających ciepłych relacji ze wszystkimi, w których życiorysach naukowych zaznaczyła się Twoja Osoba, doświadczania w codzienności satysfakcji z Twych dokonań wynikających z pełnienia roli uczonego.

Ewa Syrek